

UDK: 327:796
Prethodno priopćenje
30. VI. 2022.

IVAN TOMIĆ*

SPORTSKA DIPLOMACIJA

SAŽETAK

Tradicionalna je sportska diplomacija dio međunarodnih odnosa. Najčešće se definira kao uporaba sportskih događanja kako bi se postigli određeni ciljevi vanjske politike države te se koristi kako bi se dopunili ili poboljšali diplomatski odnosi, odnosno naglasila diplomatska poruka. Sportska se diplomacija smatra oblikom meke moći koja u globaliziranome svijetu postaje dominantnim oblikom postizanja ciljeva vanjske politike, ali i promocije određene države. U radu se daje osvrt na „geopolitičku ekonomiju sporta“ i obrađuju se tri osnovne kategorije intersekcije diplomatskih ciljeva država i industrije nogometa: organizacija velikih nogometnih natjecanja, ulaganje u vlasništvo nad sportskim brandovima i sponzorska ulaganja u nogometna natjecanja. Također, analiziraju se i četiri opća razloga zašto se vlade kreću prema sportskoj diplomaciji i njezine moguće ishode. U radu će se prikazati na koji način Hrvatska (ne)koristi resurse sportske diplomacije s osobitim osvrtom na nogometne uspjehe i mogućnosti sportske diplomacije kroz prizmu nogometnih uspjeha nacionalne reprezentacije.

Ključne riječi: sport, diplomacija, meka moć, nogomet, strategija, Hrvatska

1. UVOD

Odnos između politike, sporta i diplomacije dug je i intrigantan. Povijest pokazuje da kada sport pruža funkciju „širu od same igre”, često ga iskorištavaju vladajuće elite. Antička Olimpijada, primjerice, započela je 776. godine pr. Kr. u vjerskome okruženju kao jedna od aktivnosti tijekom Zeusova festivala, potom je pretvorena u složeno i slavno sportsko natjecanje, a konačno ju je ukinuo 394. godine rimski car Theodosius I. u sklopu kampanje za ukidanje poganstva i nametanje kršćanstva kao državne religije.¹ Olimpijsko primirje umirivalo je sukob između različitih grčkih gradova-država i pružilo sportašima, posjetiteljima i dužnosnicima zaštitu tijekom putovanja na Igre i s Igara. Ekecheria, grčka riječ za „izvan dohvata”, omogućila je ljudima iz desetaka grčkih političkih entiteta sigurno putovanje, čak i dok su putovali neprijateljskim područjem. Antičke igre također su izraz pan-helenizma. Dok su Sparta, Argos, Atena i mnogi drugi imali svoja vojna suparništva i političke razlike, sport je bilo nešto što je svima zajedničko. Drugim riječima, to je nadmašilo politiku.

Ovakvo korištenje sporta kao diplomatskoga sredstva nastavilo se i nastavkom razvoja naše civilizacije. Političke su poruke slane preko velikih sportskih natjecanja gotovo kontinuirano. U središtu su, prije svega, bila planetarna natjecanja kao što su Olimpijske igre (Berlin 1936., Moskva 1980. ili Los Angeles 1984.), ali i nogometna natjecanja poput Svjetskoga prvenstva 1938. godine kada su mnoge reprezentacije odbile svoj nastup.

Države nisu jedini akteri zainteresirani za korištenje važnosti sporta. Nevladine organizacije koriste sport za podizanje svijesti o socijalnim pitanjima ili kao dio programa razoružanja, demobilizacije i reintegracije u ratom razorenim zemljama kao što je Afganistan. Sport je, također, iznimno koristan za povećanje razvojnih inicijativa, kao što su Milenijski ciljevi Ujedinjenih naroda (UN) i Ciljevi održivoga razvoja (SDG).²

Za njegove zagovornike on je simbol civilizacije, način izbjegavanja sukoba i moćna, ali i zapostavljena diplomatska naprava koja lako zbližava ljude. Kao i glazba ili umjetnost, sport je univerzalan jezik u kojemu se riječi ne govore i kao takav može nadmašiti akrimoniju u političkim odnosima. Sportska natjecanja, primjerice, mogu generirati velike prigode za dijalog daleko od formalna pregovaračkog stola, a sport može graditi mostove između različitih država i njihovih javnosti uzajamnom privrženosti fizičkim vježbama, konkurenciji i igrama. Nelson Mandela u često citiranome citatu navodi: „Sport ima moć promijeniti svijet. Ima moć inspirirati. Ima moć ujediniti ljude kao malo što. Sport može probuditi nadu gdje je prije bio samo očaj. Sport govori ljudima na jeziku koji razumiju.“

Možemo nedvosmisleno zaključiti kako je sport od pamtivijeka uvijek bio nešto više od samoga natjecanja na borilištima. Njegov je utjecaj imao društvene, političke i ekonomske obrise. Iako nikada institucionalizirana do modernoga vremena, sportska diplomacija bila je dio sportskoga svijeta od najranijih dana. Danas se institucionalizirana sportska diplomacija pojavljuje u sve više navrata i oblika. U globaliziranome, međusobno povezanome i vrlo javnome dvadeset i prvom stoljeću mnoge države eksperimentiraju sa sportskom diplomacijom. Indijski i pakistanski vođe često se uključuju u „kriket diplomaciju” kao sredstvo za širenje napetosti oko Kašmira, terorističkih napada, trgovinskih sporova i svih brojnih sigurnosnih dvojbi.³ Nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. godine američki State Department potaknuo je *SportsUnited* inicijativu kao način da se sportski angažiraju mladi neustrašeni muslimani diljem Afrike, Bliskoga istoka i Južne Azije koji bi bili brana ekstremnim terorističkim idejama. Japansko ministarstvo vanjskih poslova redovito mobilizira nogometare kako bi pojačali svoju tradicionalnu diplomaciju, nešto što Kina, s predsjednikom XI Jinpin-gom, očito želi oponašati i nadmašiti. Na temelju Olimpijskih igara 2008. godine sport je postao vitalna meka sila za Kinu i sada je podignut na

1 Usp. M. Lee Hugh, *The ancient Olympic Games: origin, evolution and revolution*, The Classical Bulletin, 1998.

2 Usp. S. Murray, *Sport Diplomacy, origins, theory and practice*, Routledge, Taylor & Francis, 2018, str. 135.

3 Usp. Shakeel Ahmad, „India: Pakistan. Sports as a tool for peace: cricket diplomacy”, *International Journal of Coaching Science*, str. 51-63.

stratešku razinu.⁴ Sjajan primjer globalnoga utjecaja sporta oslikalo je i izlaganje predsjednika FIFA-e Giannija Infantina koji je 1. prosinca 2018. godine na plenarnoj sjednici G20 *summita* u Buenos Airesu održao govor čelnicima najutjecajnijih svjetskih sila o ujedinjujućoj snazi nogometa. Toliko pridavanje važnosti, u ovome slučaju, nogometu pokazuje da je sport danas postao integralni dio međunarodnih odnosa.

Najveći, pak, iskorak u pogledu sportske diplomacije možemo vidjeti u slučaju Australije. Naime, u lipnju 2015. godine Australija je postala prva zemlja u svijetu koja je službeno institucionalizirala svaki aspekt svojega velikog međunarodnog sportskog utjecaja u sveobuhvatnu, cjelovitu strategiju sportske diplomacije.

Prvi je to, vjerojatno, korak u smjeru postavljanja sportske diplomacije u razvojne strategije država. Nema sumnje kako u današnjemu globaliziranom svijetu sportska događanja kao jedinstveni hvatači pažnje generiraju pozitivnu vidljivost u domovima milijardi ljudi širom svijeta. Upravo je zato stavljanje sportske diplomacije u institucionalne okvire prvi korak ka kontinuiranu iskorištavanju sporta za imidž cijele nacije i same države.

2. TRADICIONALNA SPORTSKA DIPLOMACIJA

Diplomacija i sport odavno su povezani. Oblike te diplomacije imali su različite oblike tijekom povijesti. Dominantno je sport služio, prije svega, kao poligon iskazivanja nacionalnih superiornosti i tvrde sile.

S druge strane, postoji i meka sila u diplomaciji. Ona je danas prisutnija nego ikada i to samo u sportu. Meku silu razni stručnjaci definiraju na različite načine. Recimo Joseph S. Nye u svojoj knjizi *Soft power* iznosi viđenje kako meku silu ne možemo staviti u okvire kulture, vrijednosti ili političkoga sustava. Smatra da je konačni produkt meke sile kontinuirana atraktivnost nekoga produkta određene nacije. Ti su produkti različiti i nisu unificirani. Upravo zato smatra da je mnogima, a posebno političarima teško anticipirati

važnost takve sile. „Sila je poput vremena. Svi ovise i pričaju o njemu, ali ga rijetki razumiju. Sila je također poput ljubavi, lakša za iskusiti nego definirati ili izmjeriti.“⁵

Meku silu možemo anticipirati gotovo svakodnevno. Mnoge države, primjerice, prakticiraju kulturnu diplomaciju, „razmjenu ideja, informacija, umjetnosti i drugih aspekata kulture među državama i njihovim narodima kako bi potaknule uzajamno razumijevanje“⁶. Primjerice, u 2015. godini kineski umjetnik Ai Weiwei održao je izložbu na Kraljevskoj umjetničkoj akademiji u Londonu. Bila je to Weiweijeva prva izložba u Velikoj Britaniji. Ovu važnu manifestaciju organizirali su kineski i britanski diplomati te je predviđeno da se dopuni posjetom na visokoj razini u istoj godini princa Williama Kini (najviši kraljevski posjet Kini u trideset godina), a kasnije i predsjednika XI Jinpinga Londonu (prvi posjet kineskoga predsjednika od 2005.).

Glazba je, također, jedan od najevidentnijih primjera projiciranja meke sile. Svi znamo za američke *rock*-bendove ili popularne pjevače. Uz Hollywood SAD aktivno je koristio ove niše kako bi iskazao atraktivnost američkoga načina života. Zanimljiv je primjer Južne Koreje koja već godinama aktivno preko kinematografije i popularne glazbe osvaja svijet. Gotovo svake godine imamo neki glazbeni ili filmski hit koji dolazi iz Južne Koreje. Njihov je uspjeh dojmljiviji kada uzmemo u obzir da nemaju, prije svega, jezičnu univerzalnost poput SAD-a.

Iz navedenih primjera možemo vidjeti kako se sport uklapa u cijeli taj proces. Baš poput, recimo, kulture, sport koristi snagu svoga univerzalizma i poštene igre. Naime, u fundamentu, u svakome sportu momčadi ili pojedinci igraju po univerzalnim pravilima i nemaju prednosti koje bi na samu početku nekoga stavile u očiglednu prednost. Iako je realnost nekada daleko od ove utopije, samo naličje poštene borbe ono je što privlači milijarde ljudi diljem svijeta. Kao takav, međunarodni sport stvara priliku vladama da pokažu različite vrste superiornosti, od nacio-

5 Joseph S. Nye Jr., *Soft Power, The mens to success in world politics*, 2004, str. 1.

6 Milton C. Cummings, *Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey*, Washington, DC: Center for Arts and Culture, 2003.

4 Usp. Zhang, Qingmin, Intervju, Peking, 2016.

nalnih sportskih sposobnosti, ideologije pojedina državnog sustava, do logističke umješnosti u organiziranju i ugošćivanju sportskih manifestacija.

Nisu samo primjeri povezivanja oni koji spajaju sport i diplomaciju. Imamo pregršt primjera u kojima se sport koristio i u drugome smjeru. To je, prije svega, politika bojkota i zabrana natjecanja na velikim sportskim natjecanjima radi slanja vrijednosne političke poruke. Kao i sama sportska diplomacija, i politika bojkota i zabrana seže u najranije oblike organiziranja sporta. Prva zabilježena zabrana, primjerice, dogodila se u „420. godini prije Krista kada je Sparti zabranjeno sudjelovanje na Olimpijskim igrama nakon što nije platila kaznu za kršenje Olimpijskog primirja”⁷. Spartu je „zabranila” koalicija gradova-država na čelu s Atenom, što ne bi trebalo iznenaditi s obzirom na to da se zabrana dogodila na vrhuncu Peloponezijskoga rata (431. – 404 pr. Kr.). Bojkot ili zabrana natjecanja nastavila se kontinuirano tijekom povijesti. Možda je jedan od najupečatljivijih primjera toga zabrana nastupa južnoafričkim sportašima na Olimpijskim igrama od 1964. do 1988. godine zbog provođenja rasističke politike zasnovane na načelima aparthejda. To je imalo jak odjek u svijetu te je povećalo svijest o tome što se događa na samome jugu afričkog kontinenta. Danas je takvih primjera manje, pogotovo u pogledu odbijanja nastupa na velikim natjecanjima. Svako toliko imamo kontroverze u svezi s organizacijom tih natjecanja i pozivima državama i sportskim savezima da odbiju nastupati u određenim državama. Ipak, čini se kako je procjena da pojavljivanje na velikome natjecanju ima veći učinak od sama nenastupanja.

Tradicionalna je sportska diplomacija definitivno dio međunarodnih odnosa. Može se definirati kao oportunistička uporaba, iskorištavanje i, u nekim slučajevima, zloraba elitnih sportskih događanja kako bi se unaprijedili ciljevi vanjske politike države. Vlade se upuštaju u sport kako bi dopunile ili, u nekim slučajevima, poboljšale diplomatski odnos ili proširile i pojačale diplomatsku poruku. Takva je praksa često sporadična, oportunistička i, po svemu sudeći, pomalo

nespretna. Događa se kratkoročno prije, tijekom i ubrzo nakon velike utakmice, turnira ili megamanifestacije kao što su Ljetne olimpijske igre ili Svjetsko nogometno prvenstvo. U toj praksi nema ništa novo, stoga to možemo okarakterizirati kao tradicionalnu sportsku diplomaciju. Glavni problem u takvu korištenju sportske diplomacije njezina je parcijalnost. Ona se uzima po potrebi i nema svoj kontinuitet, a samim time niti dugoročne i strateške rezultate.

3. SPORTSKA DIPLOMACIJA U MODERNOME SPORTU

Industrijska revolucija kao što je internet donosi sa sobom nepovratne promjene na globalnoj razini. Tako je i bilo krajem dvadesetoga i početkom dvadeset i prvoga stoljeća. Internet je svijet učinio globalnim selom. Mnoge su se tradicionalne aktivnosti vrlo brzo našle na udaru novoga vala. Diplomacija je, također, nabacila nova lica. Stara i klasična diplomacija iza zatvorenih vrata, daleko od očiju javnosti, morala je doživjeti svoje promjene. Javnost danas ima pristup informacijama više nego ikada prije, a uloga transparentnosti nikada nije bila bitnija. Koliko je diplomacija starog kova bila na udaru promjena, govori i podatak da se u svojim nastupima slavni britanski diplomat Sir Allan Ramsay pitao je li diplomacija mrtva.⁸

Diplomacija nije mrtva. Življa je vjerojatno nego ikada prije, samo je vidamo u sasvim novim oblicima. Polako, ali sigurno, mnoga ministarstva vanjskih poslova i diplomati usvajaju nove, moderne i tehnološki napredne načine vođenja vanjske politike neke države. Jedna je od tih „novih“ stvari i sportska diplomacija. Kao društveni institut sportska diplomacija predstavlja i tip pluralne, otvorene i horizontalne hijerarhije koja karakterizira rješavanje problema u stilu dvadeset i prvoga stoljeća.⁹ Kao rezultat toga tradicionalni državni akteri sve više surađuju sa sportašima, sportskim organizacijama ili sportskim natjecanjima u suradničkim, obostrano ko-

7 M. Goldsmith, *Sporting boycotts as a political tool*, The Australian Quarterly, 1995, str. 11-20.

8 Usp. S. Murray, nav. dj., str.91

9 Usp. T. L. Friedman, *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century*. 3rd edn. New York, Picador, 2007.

risnim i održivim partnerstvima koja poboljšavaju vidljivost i doseg željene poruke. Sportska diplomacija stoga se može sažeto definirati kao svjesno, strateško i redovito korištenje sporta, sportaša, sportskih događaja i nedržavnih sportskih aktera od vlada i njihovih diplomatskih djelatnika kako bi se stvorila suradnička, dugoročna i obostrano korisna partnerstva koja, u idealnu slučaju, „maksimiziraju veze među ljudima, razvoj, kulturu, trgovinu, ulaganja, obrazovanje i turističke mogućnosti” za države.¹⁰

Postoje četiri opća razloga zašto se vlade kreću k sportskoj diplomaciji, od kojih svaki unosi više sadržaja u taj termin. Prvi je da prihvaćanje novoga inovativnog oblika diplomacije predstavlja jasan i pozitivan odgovor na argumente „smrti” i „irelevantnosti” upućene diplomaciji u proteklih dvadeset godina. Sportska diplomacija daje vitalnost modernoj diplomaciji kao i dokaz da ministarstva vanjskih poslova i diplomatsko osoblje mogu inovirati, prilagođavati, reformirati i ostati relevantni. Korištenje sporta kao diplomatskoga alata proaktivan je, originalan i začetnički oblik međunarodnoga angažmana i kao takav može promijeniti imidž državne diplomacije od hermetičke i irelevantne u inovativnu, djelotvornu i javnu.¹¹ Sportska diplomacija pokazuje da vanjska politika nije anakronizam, nego moderna, progresivna, umrežena, demokratska i otvorena institucija, što je znak istinski „nacionalnog diplomatskog sustava”¹².

Drugi razlog za postupno povećanje eksperimenata, strategija i politika u području sportske diplomacije koje predvodi država jest to što su povezani s javnom diplomacijom. Kao što smo naveli, kraj prošloga i početak ovoga stoljeća uvelike su povećali potrebu za javnom diplomacijom. Sportska diplomacija savršeno se uklapa u javnu diplomaciju jer dijeli isti etos, svrhu i korisnost za vlade kao ključni „multidionički” mehanizmi za uklanjanje prepreka između javnosti

država koje imaju političke nesuglasice. Treći razlog novijega interesa vlada za sportsku diplomaciju sasvim je praktičan. Međunarodni diplomatski poslovi koji se grade oko sporta obično su niska rizika, niske cijene i visoka profila. Često vlada može jednostavno „ulaziti” ili „priključiti se” sportskoj manifestaciji ili utakmici da bi testirala kako bi javnost u zemlji ili inozemstvu mogla reagirati na moguću promjenu u vanjskoj politici. Profiti kroz takvu diplomaciju mogu biti veliki, a, s druge strane, čak i ako inicijativa ne uspije, onda se ne čini nikakva šteta jer međunarodna sportska javnost i međunarodna politika jednostavno kreću dalje. To je bio slučaj s nizom diplomatskih sastanaka turskih i armenskih dužnosnika koji su održani prije kvalifikacija za Svjetsko nogometno prvenstvo 2010. godine. Službeni odnosi Ankare i Yerevana ne postoje uglavnom zbog toga što Turska odbija prihvatiti kao genocid smrt oko 1,5 milijuna Armenaca od otomanskih postrojbi tijekom Prvoga svjetskog rata. Nogometna utakmica otvorila je najmanji mogući diplomatski kanal te je u rujnu 2008. godine turski predsjednik Abdullah Gul postao prvi moderni turski čelnik koji je posjetio Armeniju.¹³ Malo je toga proizišlo sa sastanka, ali je, ipak, sportska diplomacija omogućila turskim i armenskim zemljama da istraže mogućnost promjene politike. Niska rizična priroda sportske diplomacije čini je iznimno raznovrsnim alatom. Četvrti i posljednji opći razlog za interese sportske diplomacije jest, jednostavno, to da je riječ o pozitivnu fenomenu. Kao meka sila sredstvo je za zbližavanje otuđenih naroda ili država te način demonstriranja kolegijalnosti odnosa. Sportska diplomacija zabavna je, jeftina, atraktivna, pozitivna i učinkovita. Za mnoge javnosti diljem svijeta inicijative meke sile poput sportske diplomacije daleko su privlačnije od „teške ili zapovjedne moći naređivanja drugima da učine ono što netko želi”¹⁴. Naposljetku, stroga elektroenergetska diplomacija, ekonomske sankcije, prisile i, u najgoremu slučaju, rat razdvajaju države, narode i ljude.

10 Usp. S. Murray, nav. dj., str. 89.

11 Usp. S. Murray, *The renaissance of diplomatic theory*, International Politics Quarterly/Guoji Zhengzhi Yanjiu, 2013., str. 576-572.

12 B. Hocking, *The ministry of foreign affairs and the national diplomatic system u Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices*, ur. P. Kerr i G. Wiseman, New York, Oxford University Press, 2013., str. 123-140.

13 Usp. B. Balci, *Between ambition and realism in Religion, Nation and Democracy in the South Caucasus*, ur. A. Agadjanian, A. Jödicke i E. van der Zweerde, Abingdon, Oxon, Routledge, 2015., str.255-258.

14 J. S. Nye, nav. dj., 2004.

S druge strane, sport je jedna od velikih blagodatnih snaga umirivanja tenzija i privlačenja između naroda i nacija (iako ni to nije uvijek slučaj). Sportska diplomacija nadilazi svijet podijeljen nacionalnim granicama jer je riječ o drevnu, univerzalnu jeziku u kojemu se riječi ne izgovaraju. Ta idealna kvaliteta sportske diplomacije nešto je s čime se filozof Redeker slaže, ističući: „Tko je protiv sporta”? Nitko, ili gotovo nitko. Novozelandski su zainteresirani za Svjetsko nogometno prvenstvo kao i Argentinci, Kongoanci ili Europljani.”

Doista, tko bi mogao biti protiv strategije kojom se sport koristi za zbližavanje različitih javnosti ili jačanje potpora, razvoja, turizma, obrazovanja ili ekološke svijesti? Drugim riječima, teško je ne voljeti sportsku diplomaciju. U suprotnome učinci sporta samo su bljeskovi koji nemaju svoj konačan cilj.

4. NOGOMET KAO DIPLOMATSKO SREDSTVO

Nijedan sport nije doživio veći utjecaj politike i geopolitike kao što je to doživio nogomet. Takvo što razumljivo je jer politika pragmatično vidi nogomet kao najpopularniju igru na svijetu. Samim time doseg poruke veći je. Nogomet je u dvadesetome stoljeću bio aktivna poluga tradicionalne sportske diplomacije. Korišten je kako bi se slale čvrste poruke i bio je najbliže Orwellovoj tezi o sportu koji je rat bez oružja. Ponos mnogih nacija bio je na zelenim travnjacima kada su se sudarale reprezentacije na velikim natjecanjima. Političke su se krize vjerno preslikavale na nogometni travnjak i cijeli folklor ostajao je u tim gabaritima. Svi ćemo se sjetiti Maradonine „Božje ruke“ u četvrtfinalu Svjetskoga prvenstva 1986. godine. Ona je došla četiri godine nakon rata za Falklandsko otočje u kojemu je Velika Britanija pobijedila Argentinu. Ova utakmica bila je nešto što je cjelokupna argentinska javnost, ali i sami nogometaši, vidjela kao jednu malu, ali njima veoma bitnu osvetu.

I danas je nogomet predmet geopolitičkih igara i odnosa. Ipak, praksa pokazuje kako su nova vremena donijela i sofisticiranije načine vođenja takve politike. Države diljem svijeta shvatile su

da nogomet može biti puno korisniji kroz projiciranje meke sile. Ono što je postalo sredstvom te meke sile, zapravo su liberalno tržište i kapitalizam. Možemo reći kako je borba dvadesetoga stoljeća pripala zapadu, ali kako u novome stoljeću i druge silnice počinju koristiti upravo sredstva kojima je zapad osvajao svijet. Danas takvo djelovanje nazivamo „geopolitičkom ekonomijom sporta“¹⁵.

Kada govorimo o industriji nogometa i diplomatskim ciljevima država, razlikujemo tri osnovne kategorije intersekcije ovih dviju pojava: organizacija velikih nogometnih natjecanja, ulaganje u vlasništvo nad sportskim brendovima i sponzorska ulaganja u nogometna natjecanja. Organizacija nogometnih natjecanja uvijek je bila stvar prestiža. Biti domaćin najboljim nogometnim kolektivima predstavljalo je demonstraciju raznih superiornosti organizatora. Prije svega tu se reflektiramo na svjetska nogometna prvenstva. Kao *premium* proizvod, Svjetsko prvenstvo predstavlja i najveći mamac za države diljem svijeta. Za takvo što nemoguće je odvojiti politiku od sporta jer sama organizacija zahtijeva brojne infrastrukturne, sigurnosne i druge predispozicije kako bi neka država dobila domaćinstvo.

U ovome stoljeću važnost je ovoga segmenta veća nego ikada u povijesti. FIFA kao krovna nogometna organizacija u tome procesu najvažniji je akter s obzirom na to da je ona ta koja preko svojih tijela određuje domaćina. Upravo je to predmet brojnih kontroverzi u posljednjih nekoliko godina. Nadmetanje zemalja donijelo je i brojne, što dokazane, a što nedokazane, nezakonitosti kako bi se stekla prednost u procesu dobivanja domaćinstva. Teško je navesti recentnije Svjetsko prvenstvo koje nije pratila kontroverza o „sivoj“ zoni koja je prethodila samomu domaćinstvu. FIFA je kao strateški cilj u novome mileniju postavila veću raznolikost u kontinentalnoj podjeli domaćinstava svjetskih prvenstava. Tako smo u prvih 20 godina ovoga stoljeća gledali svjetska prvenstva na četirima kontinentima, a 2026. godine odigrat će se i na petome (Sjeverna Amerika). Strateški ciljevi država domaćina

15 <https://www.policyforum.net/the-geopolitical-economy-of-sport/>

u svakome od tih prvenstava bili su nadmašiti prethodnika i postaviti novi standard. Takav je cilj bio iznad svega.

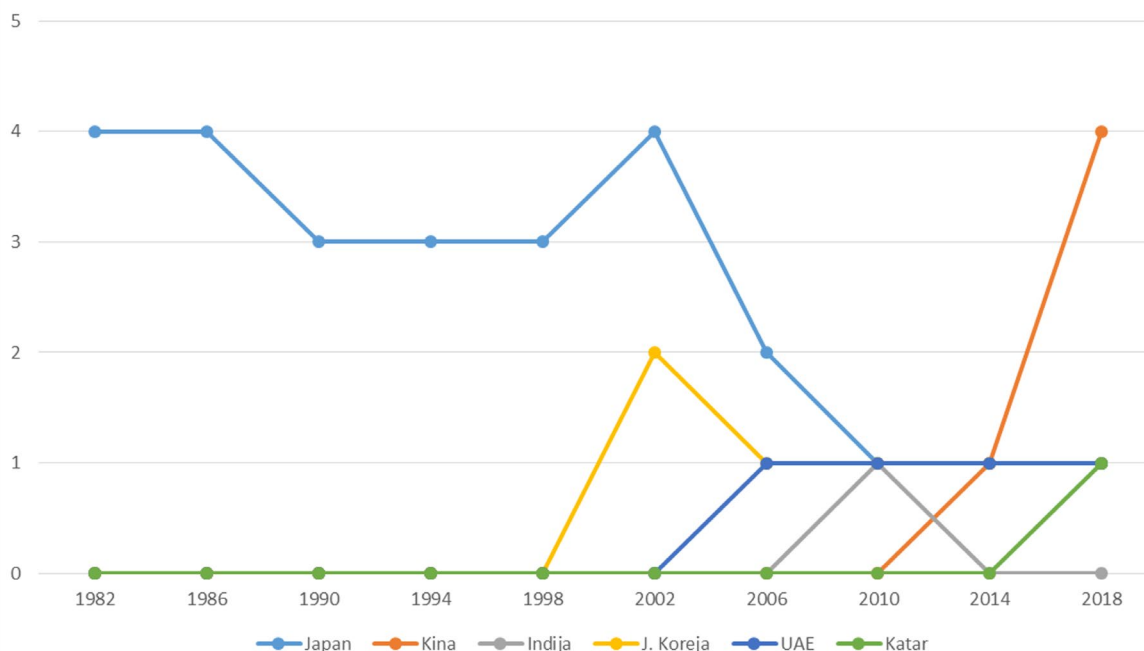
Dobar je primjer za to Svjetsko prvenstvo u Rusiji održano 2018. godine. Prije samoga prvenstva postojale su brojne kontroverze, ali i sigurnosni rizici. Oni su se, prije svega, odnosili na opasnost od terorističkih napada i izgreda od huliganskih grupa u Rusiji. To je prvenstvo pokazalo važnost nogometa za državu kao što je Rusija. Prošlo je iznad svih očekivanja, pogotovo u sigurnosnome aspektu. Bio je to dokaz da su ruske vlasti bile odlučne svijetu poslati sliku mirne i otvorene Rusije. I u tome su, barem, nakratko uspjeli. Malo diplomatskih sredstava i kanala ima takvu moć. Sponzorska ulaganja u nogometna natjecanja, ali i nogometne klubove predstavljaju još jedan važan oslonac geopolitičke igre u svijetu. I dok su u prošlosti takva natjecanja dominantno sponzorirale zapadne korporacije, u posljednje vrijeme ta se dominacija smanjuje i pomjera se prema istoku. Prije svega govorimo o Kini. Ona je razvojem svoje strategije „kineski nogometni

san“ kao jedan od stupova označila sponzorski prostor na velikim nogometnim, ali i općenito sportskim natjecanjima.

U kontekstu sportske diplomacije to je važno jer su kineske megakorporacije pod izravnom ili neizravnom kontrolom same države. Iako je Japan desetljećima bio najveći investitor preko sponzorstava na velikim natjecanjima, u posljednjih nekoliko godina Kina je preuzela prijestol. Tomu dodajmo kako je 60 % najvećih sponzora Svjetskoga prvenstva u Rusiji dolazilo iz Azije. Kina je tomu nadodala i dominaciju u sponzorskom prostoru na Europskome prvenstvu održanom 2021. godine gdje je trećina sponzora dolazilo iz te države.

Jasna je kineska logika u tome. Takvom prisutnošću osiguravaju izlaganje svojih brendova cijelomu svijetu i, ono najvažnije, to planiraju raditi kontinuirano. Možemo reći kako su izvrsno naučili povijesnu lekciju koju je, prije svega, Amerika dala svijetu. Osim Dalekoga istoka, i na Arapskome se poluotoku takva logika usadila u glave lidera. Zemlje Arapskoga poluotoka kontinuirano

Azijski sponzori na svjetskim prvenstvima 1982 - 2018

Tablica 1.: Azijski sponzori na svjetskim prvenstvima, izvor: FIFA.

ulažu u sponzorske ugovore kako na natjecanjima tako i sa samim nogometnim klubovima, pa je tako avioindustrija tih zemalja doživjela pravi boom upravo pojavljivanjem na dresovima najvećih nogometnih klubova.

Vlasništvo nad nogometnim klubovima možda je i najsočnija tema u geopolitičkim razmjerima. Iz godine u godinu čujemo vijesti kako je neki nogometni klub preuzeo novi bogati vlasnik ili grupa njih. U poglavlju *Vlasništvo nad nogometnim klubovima* možete pronaći dodatne informacije o ovome fenomenu. U ovome poglavlju bavit ćemo se isključivo geopolitičkim aspektom toga fenomena. Kao prvi korak u ovome smjeru često se smatra preuzimanje engleskoga nogometnog kluba *Chelseaja* od ruskoga milijardera Romana Abramoviča. Naravno, nije Abramovič prvi vlasnik nekoga nogometnog kluba, no njegovo preuzimanje kluba sa *Stamford Bridgea* predstavljalo je jasan upliv golema kapitala koji će promijeniti nogometno tržište. Njegov ulazak u *Chelsea* ne možemo smatrati najjasnijim primjerom geopolitičkoga aspekta. Ne postoji jasna korelacija njega i službene politike u Moskvi. Puno jasnije je, pak, ono što je uslijedilo u narednim godinama. Prije svega prodaja *Manchester Cityja City Football* grupi, koja je pod izravnim vlasništvom šeika Mansoura bin Zayed, člana kraljevske obitelji Ujedinjenih Arapskih Emirata. Dakle, ovo je primjer izravna državnog ulaganja u neki nogometni cilj. Kasnije je uslijedio val novih takvih ulaganja poput *Paris Saint-Germaina* (Katar), *Newcastle Uniteda* (Saudijska Arabija) ili *Intera* (Kina).

No što točno države žele postići ulaganjem u nogometne klubove? Pa, prije svega, tu je tzv. „pranje imidža kroz sport“ (engl. *Sportwashing*). Bogate države shvatile su da nogomet kao univerzalna vrijednost nudi sjajan poligon da se takve prikažu kao ulagači u razvoj nogometa te samim time i kao „pozitivci“. Ne treba tu, naravno, isključiti niti onu tradicionalnu notu diplomacije, a to je pokazivanje „mišića“. Drugi razlog leži i u gospodarskim interesima država. Kroz nogomet te su države cijelomu svijetu približile svoje gospodarstvo, u prvome redu nacionalne tvrtke, ali i turizam. Kao što smo naveli, sugestivna moć reklamiranja kroz nogomet mnoge je brojne tvrtke iz tih zemalja definirala kao brendove.

Dugoročne prednosti takve politike sigurno su prisutne i nema sumnje kako će se ovaj vid ulaganja nastaviti i dalje. Uostalom, pozitivan imidž teško je steći na bilo kojemu području kao u sportu ili, u ovome slučaju, nogometu.

5. HRVATSKA

Hrvatska¹⁶ je zemlja definirana sportom i njegovim uspjesima. Uspjesi nogometne reprezentacije omogućili su Hrvatskoj da bude pozitivno promovirana na međunarodnoj sceni. Hrvatski sport nije služio samo kao geopolitičko sredstvo nego i kao kohezivan društveni čimbenik. Često smo svjedoci rasprava o tome jesu li sportaši najveći ambasadori Republike Hrvatske. Iako takva konstatacija često zvuči kao floskula, kratka povijest moderne Hrvatske pokazuje upravo to. Budući da je sport bio jedna od rijetkih pozitivnih stvari u prvim godinama hrvatske samostalnosti, pobjede na međunarodnim natjecanjima imale su veliku važnost. Prvi monumentalni simbol sporta i moralnih pobjeda bile su Olimpijske igre u Barceloni 1992. godine kada je Hrvatska košarkaška reprezentacija koju je predvodio košarkaški Mozart, Dražen Petrović, osvojila srebrno odličje izgubivši u finalu od američkoga *Dream Teama*. Bio je to velik trenutak za zemlju koja je bila preokupirana ratnim sukobom i borila se za svoju neovisnost.

Nastavak sportskih uspjeha u devedesetim godinama prošloga stoljeća stavio je Hrvatsku na mapu svijeta. Stotine milijuna, čak i milijarde ljudi gledali su sjajnu generaciju hrvatskih nogometaša kako u premijernome nastupu na Svjetskom prvenstvu 1998. osvaja treće mjesto. Teško da je ijedna hrvatska vlada ili diplomatska akcija mogla imati takvu svjetsku pozornost. Stoga je apsolutno točna teza da su hrvatski sportaši pronijeli ime Hrvatske kroz svijet. No pitanje je jesu li bili svjesni toga, odnosno je li hrvatska državna politika bila svjesna toga, odnosno u konačnici, možemo li to smatrati diplomacijom? Odgovor tu nije jednoznačan iako bi više argu-

16 Ivan Tomić, <<https://www.iris-france.org/-croatian-football-talent-success-and-a-lacking-overarching-strategy>>, (4. svibnja 2022.).

menata govorilo u prilog stihijskim i parcijalnim pogledima na ovu temu.

Jedan je sport ipak oduvijek značio nešto više, a to je, naravno, nogomet. Uspjesi nogometaša, uz dužno poštovanje svim sjajnim hrvatskim sportašima, imali su najveći međunarodni publicitet, i to ne samo međunarodni. Nogometna reprezentacija Hrvatske „odgovorna“ je za najveće masovno okupljanje Hrvata na ulicama Zagreba, točnije dočeku nakon osvojene srebrne medalje u Rusiji. No, osim za unutarpolitičke svrhe, nogomet nitko nije vidio kao strateški važno diplomatsko sredstvo. To sugerira da Hrvatska nikada nije razvila sveobuhvatnu strategiju razvoja sporta, posebice nogometa, za međunarodnu političku korist. To se možda najbolje odražava kada pogledate nogometnu infrastrukturu u Hrvatskoj. Hrvatski stadioni danas su nešto čega se većina Hrvata srami. Hrvatska momčad nema moderan i odgovarajući stadion na kojemu bi mogla biti domaćin najboljim europskim i svjetskim protivnicima i njihovim „političkim“ navijačima. Najveći hrvatski stadion, Maksimir, posljednji je put obnovljen devedesetih godina, dok je Poljud, također, posljednji put obnovljen u prošleme tisućljeću. U tome smislu infrastruktura za nogomet na elitnoj razini nasušno nedostaje u Hrvatskoj. U ovome kontekstu vratimo se na modernu sportsku diplomaciju i važnost infrastrukturnih poduhvata za države diljem svijeta koje se time prikazuju u pozitivnu svjetlu.

Nije, naravno, infrastruktura jedini problem. Ima ih mnogo, a neki od njih obrađeni su u poglavlju *Sport i država*. U ovome je poglavlju fokus na međunarodnoj konotaciji sporta. Hrvatska definitivno spada u „sportske“ nacije. S obzirom na broj stanovnika njezini su uspjesi uistinu u svjetskome vrhu kada gledamo taj paritet. Ipak, osim onoga publiciteta koji ti uspjesi donesu sami po sebi, Hrvatska nikada nije ozbiljnije integrirala sport u svoju vanjsku politiku. Treba biti i realan, pa reći kako je Hrvatskoj nemoguće djelovati po istim uzusima kao najvećim državama svijeta koje svoje vanjskopolitičke ciljeve ipak malo drugačije strukturiraju. No meka sila koju sport proizvodi ipak je u domeni Hrvatske i sasvim je jasno da ona nikada nije institucionalizirana. Naravno, postoje pojedinci i njihove inicijative, no oni su iznimka koja potvrđuje pravilo.

Jedan od razumljivih strateških ciljeva korištenja sporta kao diplomatskoga sredstva definitivno je turizam koji u Republici Hrvatskoj predstavlja jednu od važnih, ako ne i najvažniju, industriju. U tome je kontekstu, recimo, Kina jedna od najvažnijih zemalja jer Kinezi predstavljaju jedan od najvećih priljeva novih turista u Hrvatsku. To nije iznenađenje jer su Kinezi najaktivniji turisti na svijetu. Time je to važnije kada vidimo kako Kinezi razmišljaju o Hrvatskoj. Na pitanje: „Što slijedi za kineski turizam?“ na londonskome svjetskom turističkom sajmu (WTM) u studenome 2019. godine urednik kineskoga *China Daily Europe* Yu Yilei odgovorio je: „Hrvatska.“

Nogomet, primjerice, može biti jedna od stvari s kojima bi se Kinezi mogli povezati u Hrvatskoj. Potrebno ih je dodatno zainteresirati za zemlju iz koje dolazi Luka Modrić. Često se vidi kako turisti nose popularne hrvatske kockice. Međutim, ostaje dojam kako malo tko u Hrvatskoj razmišlja o tome da bi se toj temi trebalo ozbiljnije pristupiti i time učvrstiti Hrvatsku kao nogometnu zemlju. Nogomet će i dalje biti glavno ogledalo Hrvatske u svijetu. Ostaje za vidjeti hoće li država Hrvatska vidjeti priliku za mnogo veće stvari od sporta. Mislimo da je to pitanje vremena. Sve je prisutnija i rasprava o boljoj regulaciji zakona koji bi olakšali razvoj sporta, ali nekako uvijek ispod radara prolazi priča o sportu kao jednomu od najvrjednijih diplomatskih sredstava koje Republika Hrvatska ima. Možda nije loše pogledati kako to drugi rade. Strategije sportske diplomacije već su zbilja te Republika Hrvatska definitivno treba hvatati korak za tom istom zbiljom.

6. ZAKLJUČAK

Moderni globalizirani svijet sve manje poznaje granice, bilo da govorimo o onim fizičkim ili, pak, nevidljivim granicama našega uma. Takvo kretanje globalnih silnica savršeno se uklapa u ono što sport predstavlja u društvima diljem svijeta. Poruka sporta kao univerzalne vrijednosti i kvalitete služi i svrsi diplomatskih strategija i taktika država diljem svijeta. Uloga sporta kao diplomatskoga sredstva nije nova pojava. Povijest i povijesna literatura uče nas kako je sport bio više od sporedne zabave i u razdoblju Antič-

ke Grčke. Dokaz je to da je i u tome društvu sport predstavljao uzvišeni trenutak nadmetanja ljudske fizičke i mentalne sposobnosti. S obzirom na to da je riječ o nadmetanju, ljudska potreba za dominacijom i slanjem poruke uspjeha postala je sastavni dio sporta. Nije, stoga, neprirodna intersekcija diplomacije i sporta. Kao u sportu, i u diplomaciji je sila osnovna mjerna jedinica. Ona je katkad tvrda sila vojne i ekonomske moći, no u volumenu je puno prisutnija ona meka (*soft power*). Meka sila može ostvariti i ono što tvrda ne može – stvoriti općedruštveno prihvaćanje ideologije, kulture i niza vrijednosti koje država, skupina ili pojedinac žele ostvariti. Upravo u tome leži važnost sporta. On, prije svega, pruža nesmetan globalni pristup i time priliku slanja strateških poruka država koje ga tretiraju kao diplomatsko sredstvo. Takvih primjera imamo sve više i najbolje se oslikavaju participacijom i posebice organiziranjem velikih sportskih natjecanja. Time države projiciraju svoju moć i sposobnost organizacije na globalnoj razini. Kako ovaj pristup nije rezerviran samo za velike i bogate države, pokazuju nam brojni primjeri država koje su shvatile da je meka sila njihovo najbolje oružje u približavanju njihovih strateških interesa globalnoj publici. Poseban naglasak stavili smo na Hrvatsku kao sportski iznadprosječno uspješnu državu prema omjeru broja stanovnika, a samim time i prirodnoga bazena potencijalnih vrhunskih sportaša. Kao izrazito turistički nastrojena država, Hrvatska ima velik potencijal u području sportske diplomacije koji treba translirati u svoj turistički portfelj. Sa sve većom pojavom diplomatskih strategija implementiranih u samome sportu, i moderna literatura sve više obrađuje spomenuti fenomen. Ovaj je rad upravo zato imao za cilj fenomenološki obraditi ovu temu i dati obrise onoga što svijet sporta u svojoj srži krije – borbu za nadmoć.

LITERATURA

- M. Lee Hugh: *The ancient Olympic Games: origin, evolution and revolution*, The Classical Bulletin, 1998., str. 129-141
- S. Murray: *Sport Diplomacy, origins, theory and practice*, Routledge, Taylor & Francis, 2018., str. 135.
- Shakeel Ahmad: 'India: Pakistan. Sports as a tool for peace: cricket diplomacy', International Journal of Coaching Science, 2015., str. 51-63
- J. S. Nye Jr.: *Soft Power, The mens to success in world politics*, 2004, str.1.
- Milton C.: *Cummings, Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey*. Washington, DC: Center for Arts and Culture, 2003,
- Goldsmith, M.: *Sporting boycotts as a political tool*, The Australian Quarterly, 1995., str. 11-20
- Friedman T. L.: *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century*, 3rd ed. Picador, New York, 2007,
- Hocking, B.: *The ministry of foreign affairs and the national diplomatic system u Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices*, (ed.) P. Kerr i G. Wiseman, Oxford University Press, New York, 2013., str. 123-140.
- Balci, B.: *Between ambition and realism in Religion, Nation and Democracy in the South Caucasus*, (ed.) A. Agadjanian, A. Jödicke i E. van der Zweerde, Abingdon, Oxon: Routledge, 2015., str.255-258.
- J. S. Nye, *Soft Power, Public Affairs*, New York, 2004
- I. Tomić, <https://www.iris-france.org/-croatian-football-talent-success-and-a-lacking-overarching-strategy>
- I. Tomić: *Menadžment i komunikacija u sportu*, Synopsis, Zagreb, 2021.
- Z. Tomić: *Odnosi s javnošću – Teorija i praksa*, Synopsis, Zagreb, Sarajevo, 2016.
- <https://www.policyforum.net/the-geopolitical-economy-of-sport/>

SPORTS DIPLOMACY

ABSTRACT

Traditional sports diplomacy is part of international relations. It is most often defined as the use of sports events to achieve certain goals of the state's foreign policy and is used to supplement or improve diplomatic relations, that is, to emphasize a diplomatic message. Sports diplomacy is considered a form of soft power, which in the globalized world is becoming the dominant form of achieving foreign policy goals, but also the promotion of a particular country. The paper reviews the "geopolitical economy of sports" and deals with three basic categories of intersection of diplomatic goals of states and the football industry: the organization of major football competitions, investment in the ownership of sports brands and sponsorship investments in football competitions. Also, four general reasons why governments move towards sports diplomacy and its possible outcomes are analyzed. The paper will show how Croatia (doesn't) use the resources of sports diplomacy with a special focus on football successes and the possibilities of sports diplomacy through the prism of the football successes of the national team.

Keywords: sport, diplomacy, soft power, football, strategy, Croatia